

EDICE
STĚD

Gilles Lipovetsky

Éra prázdnoty

Úvahy o současném individualismu

preložila Helena Begušinová

PROSTOR

Když sociální rozměr vstupuje do humoristické fáze, začíná neonarcisismus, poslední obřadní úroveň před světem bez vyšší moci. Parodickému znevážení sociálna odpovídá nadměrné liturgické zaměření na vlastní Já: ba co víc, humoristická změna sociálna je zásadní nezbytností pro vznik narcismu. Čím více se společenské hodnoty a instituce propadají do své humoističnosti, tím více se zdůrazňuje Já a stává se předním kulturním postmoderností. Čím se dnes můžeme vážně zabírat, ne-li vlastní psychickou a fyzickou vyrovnaností? Když rituály, obyčeje a tradice skomírají, když všechno sklouzává k parodii, vzrůstá narcistická posedlost a rozmáhají se narcistické praktiky, jediné, které ještě mají nějakou obřadní důstojnost. O psychoanalytickém rituálu, o přísné kodifikaci psychoanalytických sezení, o auře analýzy atd. už bylo řečeno vše. Méně se toho však napsalo o tom, že dnes se i sám sport – byť pružný a nezávislý – rovněž stává iniciací praktikou nového typu. Je už známo, jaký nastal rozmach sportování, zejména v individuálních sportech;¹ ještě zajímavější je rozvoj

1/ „Počet zaregistrovaných tenistů ve Francii se zvýšil z 50 000 v roce 1950 na 125 000 v roce 1968 a na více než 500 000 v roce 1977, takže v necelých osmi letech se zachtýřasobil. Počet zaregistrovaných lyžařů se od roku 1958 do roku 1978 ztrojnásobil a dnes dosahuje 600 000 – což není náhoda. Počet fotbalistů však zůstává přibližně stejný (kolena 1 300 000) podobně jako počet hráčů

◆ 266 ◆

tzakvané „volné“ sportovní činnosti, v níž nejde o žádné soutěžení a která se provozuje mimo jakoukoli síť sportovních federací, mimo stadiony a tělocvičny. Jogging, jízda na kole, běhání na běžkách, chůze, skateboard, windsurfing – v tom všem ti, kdo je provozují, oni kněžá nového typu, nevyhledávají ani tak výkon, sílu, uznání, jako formu a zdraví, volnost a eleganci pohybu, jakousi tělesnou extázi. Obřad smyslovosti spojený s obřadem technického vybavení: aby člověk mohl pociťovat své tělo, měl by se informovat o všech novinkách, pořizovat si a zvládnout stále vymyšlenější protězy, pravidelně své vybavení obnovovat. Narcis je ovesšený výstrojí. Uvolňováním sportovních rámců a podporováním „otevřeného“ sportu tedy proces personalizace uvolnil sport jen na povrchu; zevšeobecněním se sport naopak pouze proměnil v liturgii, která člověka stále více pohlcuje, což je naprostý protiklad zhurnoňování. Se svým tělem a zdravím člověk nežertuje. Podobně jako psychoanalýza se i sport stal *práci*, jakousi stálou investicí, kterou je třeba systematicky pečlivě a „odborně“ spravovat. Zhurnoňování se zde projevuje jediné tak, že to, co sportovně založeného člověka tolik

ragby (147 000). Vzestup zájmu o individuální sporty se projevuje i v národních sportech. Počet judistů se během deseti let ztrojnásobil (200 000 v roce 1966 a 600 000 v roce 1977). Když bychom se zabývali vývojem sportovní naplně od roku 1973, zjistili bychom, že svačková síla je na ústupu.“ (A. Corta, *Les Sociétés Individuelles*, Grasset, 1980, str. 102–103).

◆ 267 ◆

mobilizovalo a zaujalo, to, co spalovalo veškerou jeho energii, je každého půl roku nebo každé dva roky odvrženo a objevuje se nová vášeň: vášnivý biker odloží kolo a stejně vážně, se stejným uctíváním se upne k windsurfingu. Móda a její cykly zasáhly i sám narcismus.

Některá místa v sobě zahrnují a zhušťují typické rysy modernosti natolik, že mohou vystupovat jako symboly naší doby: příkladem je *Le Palace*, kde se zhurnořování a narcismus rozvíjí zcela otevřeně a bez překážek. Je známo, že neonarcismus mládeže je více zaměřen na pocity vlastního těla a vzrušení při tanci než na komunikování s druhým. Známá je i extravagantní proměna *Le Palace*. Proměna prostoru: zrušeného divadla se zmocnila diskotéka, respektuje jeho zachátralou architekturu, ale zároveň do ní vkládá nejmodernější audiovizuální techniku; je to jako hromadný obytný prostor přestavěný z budovy původně určené k něčemu jinému. Proměna nočního podniku: je konec s diskotérami podniky nepokrytě sloužícími k tomu, abyste tam někoho „sbalili“ – tady je podnik zároveň koncertním sálem, totální podívanou, vizuálním a elektroakustickým představením plným „zvláštních efektů“, laserů, filmového promítání, elektronických robotů atd. Ve všem tu jde o podívanou: v muzice, v davu, v předvádění se, jak jsme *in*, ve světelných a polybových *shows*, v přemíře „zjevů“, zvuků, hry světla. Právě tato

♦ 268 ♦

hyperteatralnost zbavuje *Le Palace* jakékoli vážnosti, činí z něj proměnlivé a mnohoúčelové místo, novobarokní prostor zachycený „třestěním“. Tato přeměna představ mate, fascinuje, ovšem nikoli bez humoristických účinků, neboť spektakulárnost je zde tak bezuzdná, neúměrná, sebestředná! Je to fascinace humoristická, kaleidoskop *new-wave*. Proměna samotné podívaně: přeměna okázalosti ve skutčnosti neslouží k tomu, aby se na ni člověk díval nebo ji obdivoval, nýbrž aby „se odvázal“, aby zapomněl a aby se poddal pocitům. Spektakulárnost je podmínkou narcismu; vnější lesk je podmínkou vnitřního působení – paradoxi logika *Palace* je humoristická. Všechno je tam přehnané, zvuk, *light show*, hudební rytmus, obcházející a přeshlápující dav, množství neobyčejnosti: psychedelická inflace, veletih znaki a lidí nezbytný pro narcistickou atomizaci, ale také pro neskutečnou banalizaci toho místa. Člověk tudy prochází jako mezi desetitisíci výrobky v supermarketu: nic už nemá určené místo, nic nemá pevnou nálepku, noční superprodukcce zbavuje podstaty všechno, co zasahuje. *Le Palace* je shromážděním pro chvílkovou zábavu, je technologií pro chvílkovou zábavu, je nočním podnikem pro chvílkovou zábavu. Show nebo diskotéka, koncert nebo divadlo, happening nebo představení, skupinová dynamičnost nebo narcismus, horečnatost disko nebo *cool* odstup – tato rozlišení

♦ 269 ♦

VI

Primitivní násilí a moderní násilí

kolísají, vzájemně se ruší nebo silně podmiňují, vzájemně se v jediném mnohoúčelovém a nevy-
mezeném prostoru zhumornují. Všechno tu je
zároveň, nerozhodnutelně, všechny dimenze,
všechny kategorie tu existují vedle sebe v legrač-
ním soužití, protože propadly hře na vzájemné
předhánění se: humor Palace pramení z prázd-
ného a všeobecného zveličování. A tak navzdory
tomu, co tvrdí jeho strážce, Palace nemá svůj vzor
v radovánkách někdejších svátků, byť přízpůso-
bených postmoderní společnosti. Na rozdíl od
přestupování pravidel a od symbolického násilí
funguje Le Palace na základě hromadění a spek-
takulárnosti; posvátnost, bytí spolu či vzkrášení
slunce zde jsou nadobro popřeny a zbývá jen
kolektivní narcismus. Le Palace, první pařížský
humoristický noční podnik, je kopí Beaubour-
gu, prvního velkého humoristického muzea,
otevřeného a bez rozdělovacích bariér, kde se vše
neustále pohybuje, jednotlivci, skupiny, schodiš-
tě i výstavy; kde umělecká díla i samo muzeum
jsou trochu jako zábavné novinky. Podobně jako
se způsob oblékání zbavil upjatosti napodobová-
ním pracovních oděvů, i Beaubourg se inspiro-
val továrnou a rafinérií. Demokratické muzeum
ztratilo svou strohost a díky barevným trubícím
se samo stává legrační kuriozitou. Beaubourg,
Le Palace: zhumornování neušetrilo ani kultur-
ní a zábavní místa.

Gilles Lipovetsky

Éra prázdnoty

Úvahy o současném individualismu

Z francouzského originálu *L'ère du vide*.

Essais sur l'individualisme contemporain,

vydaného nakladatelstvím Gallimard v Paříži v roce 1993,
přeložila Helena Begunivínová.

Vydal PROSTOR, nakladatelství, s. r. o.,

Nad Spádem 10, 147 00 Praha 4,

www.prostor-nakladatelství.cz,

e-mail: prostor@prostor.com,

v roce 2008 jako svou 286. publikaci

a 83. svazek edice Sítěd.

Odpovědný redaktor Martin Pokorný

Grafická úprava Aleš Lederer

Na obálce použita fotografie

Uprostřed je tma od Martina Vraného.

Sazba Adam Lederer (Praha).

Vytiskly Těšínské papírny, s. r. o., Český Těšín.

V českém jazyce vydání čtvrté.

Stran 360. Cena 395 Kč.

